

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Mustafa MIYNAT

Prof. Dr. Birol KOVANCILAR

Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR

TÜRKİYE VE DÜNYA EKONOMİSİ ÜZERİNE KAMU MALİ TETKİKLERİ

FİLİZ KİTABEVİ

İSTANBUL

2025

Aralık 2025

ISBN: 978-625-5697-81-3

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850) 441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ'ye armağan...

ÖNSÖZ

Bilim dünyasına armağan edilen bu çalışma, kamu maliyesi alanında Türkiye’de akademik düşüncenin gelişimine çok yönlü katkılar sunmuş olan Prof. Dr. A. Kemal Çelebi’ye duyulan saygı ve takdirin bir ifadesi olarak hazırlanmıştır. “Türkiye ve Dünya Ekonomisi Üzerine Kamu Mali Tetkikleri” başlığını taşıyan eser, günümüzde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kamu maliyesinin karşı karşıya bulunduğu temel sorun alanlarını, dönüşen mali yapıları ve değişen ekonomi-politik dinamikleri bütüncül bir yaklaşımla ele alan çalışmaları bir araya getirmektedir.

Küresel ekonomi-politik düzlemde yaşanan belirsizlikler, devletin mali kapasitesine yüklenen yeni roller, mali disiplinin değişen sınırları, sosyal devlet uygulamalarının dönüşümü, yerel mali yapının yeniden tanımlanması ve uluslararası vergi rekabetinin hızla artan etkileri; kamu maliyesi literatürünü genişleten ve derinleştiren temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kitapta yer alan çalışmalar, söz konusu gelişmeleri hem teorik hem de ampirik boyutlarıyla tartışarak, Türkiye’nin ve dünyanın güncel mali meselelerini küresel bağlamda inceleme çabasını taşımaktadır. Böylece eser, Prof. Dr. A. Kemal Çelebi’nin akademik yaklaşımında belirgin biçimde görülen titiz, bütüncül ve analitik bakışı yansıtan bir araştırma çizgisini sürdürmeyi amaçlamaktadır.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü’nün ilk araştırma görevlisi, ikinci bölüm başkanı, Yönetim ve Ekonomi Dergisi’nin kurucularından ve ilk editörü (1995-2024) ve 2014-2019 döneminde MCBÜ Rektörü olarak görev yapan Prof. Dr. A. Kemal Çelebi, bölümümüz ve üniversitemiz için önemli katkılar sunmuştur. Prof. Dr. A. Kemal Çelebi, akademik yaşamı boyunca sadece kamu maliyesi disiplinine katkı sunmakla kalmamış; yetiştirdiği öğrenciler, danışmanlık yaptığı tezler ve üstlendiği idari sorumluluklarla da bilimsel düşüncenin kurumsal gelişimine öncülük etmiştir. Onun bilgi üretimindeki disiplini, bilimsel yöneme olan bağlılığı, eleştirel düşünceyi teşvik eden yaklaşımı ve akademik etiğe verdiği önem, bugün kamu maliyesi alanında çalışan pek çok araştırmacıya örnek teşkil etmektedir. Bu yönüyle Prof. Dr. A. Kemal Çelebi, yalnızca bir akademisyen veya idareci değil; aynı zamanda entelektüel kimlik ve aydın sorumluluğunu bütün boyutlarıyla temsil eden seçkin bir isimdir.

Bu armağan kitap, farklı üniversitelerden ve araştırma geleneklerinden gelen yazarların katkılarıyla, Prof. Dr. A. Kemal Çelebi’nin bilimsel birikiminin ne denli geniş

bir etki alanına sahip olduğunu da göstermektedir. Kitapta yer alan bölümler, maliye teorisinden mali hukuk çalışmalarına, bütçe incelemelerinden kamu borç yönetimine, maliye politikasının ampirik örneklerinden uluslararası mali mimarinin tartışıldığı bölümlere kadar geniş bir tematik yelpazeye yayılmaktadır. Bu çeşitlilik, Prof. Dr. A. Kemal Çelebi'nin akademik vizyonunun kapsamını ve yön verdiği araştırma alanlarının zenginliğini yansıtmaktadır.

Bu eserin hazırlanma süreci, pek çok akademisyenin önemli katkılarıyla şekillenmiştir. Çalışmanın her aşamasında destek veren yazarlarımıza, değerlendirmeleriyle bilimselliği güçlendiren hakemlerimize ve kitabın yayına hazırlanmasında emek veren tüm çalışma arkadaşlarımıza içtenlikle teşekkür ederiz. Bir armağan kitap hazırlamak, sadece saygı duyulan bir akademisyeni onurlandırmak değil; aynı zamanda onun temsil ettiği bilimsel geleneğin geleceğe taşınmasına katkı sunmak anlamına gelir. Bu eser de tam olarak bu amaç doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Bu kitabın, kamu maliyesi alanında yeni tartışmalara vesile olmasını ve genç araştırmacılar için ilham kaynağı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Mustafa MIYNAT

Prof. Dr. Birol KOVANCILAR

Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
HAKEM KURULU.....	XI
ABSTRACT	XIII
PROF. DR. A. KEMAL ÇELEBİ HOCAM VE KARDEŞİME	XV
PROF. DR. A. KEMAL ÇELEBİ İLE RÖPORTAJ	XVII

KÜRESEL POLİKRİZ ORTAMINDA: ALMAN SAVUNMA POLİTİKASINDA PARADİGMA DEĞİŞİMİ VE MALİ REJİM KAYMALARI	1
<i>Birol KOVANCILAR</i>	

TİCARET SAVAŞLARI: ABD İLAVE GÜMRÜK VERGİSİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME	33
<i>Pelin MASTAR ÖZCAN</i>	

WASHINGTON KONSENSÜSÜ'NDEN POST WASHINGTON KONSENSÜSÜ'NE ÖZELLEŞTİRMELERE DAİR TOPLUMSAL MEMNUNİYET: ARJANTİN VE BREZİLYA ÜZERİNE BİR İNCELEME	49
<i>Fatin Şevki BULUT</i>	
<i>Serkan CURA</i>	

SOYKIRIMIN EKONOMİK BOYUTU: EKİM 2023 SONRASI FİLİSTİN EKONOMİSİ	71
<i>Şükrü Çağrı ÇELİK</i>	
<i>Mustafa MIYNAT</i>	

SAVUNMA HARCAMALARI LİTERATÜRÜNÜN WEB OF SCIENCE DİZİNİ KAPSAMINDA GENEL BİR BİBLİYOMETRİK DEĞERLENDİRİLMESİ	91
<i>Ramazan GÖKBUNAR</i>	
<i>Yücel ERGÜN</i>	

KÜRESEL SERVET EŞİTSİZLİĞİ İLE MÜCADELEDE KÜRESEL VARLIK VERGİSİ ÖNERİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*	111
<i>Mine PEKDEMİR</i>	
<i>Alparslan UĞUR</i>	

TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE: VERGİLER VE KAMU HARCAMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	139
<i>Müge YETKİN ATAER</i>	

21. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNDE TÜRKİYE’DE ÖNE ÇIKAN MALİYE POLİTİKASI UYGULAMALARI	167
<i>Deniz ALÇİN ŞAHİNTÜRK</i>	
GELİRLER POLİTİKASI: 2020 SONRASI ÇOKLU KRİZ DÖNEMİNDE MAKROEKONOMİK DENGİ ARAYIŞI VE TÜRKİYE İÇİN ÇIKARIMLAR	186
<i>İbrahim CANBELDEK</i>	
SURİYELİ SİĞINMACI GÖÇÜNÜN TÜRKİYE’DE MALİ VE SOSYO-POLİTİK ETKİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	213
<i>Muhammed Fatih CÜRE</i>	
KÜRESEL BİR NEGATİF DIŞSALLIK: COVID-19 SALGINI	232
<i>Mikail PEHLİVAN</i> <i>Umut AKDUĞAN</i>	
MALİ DİSİPLİNİN GÜÇLENDİRİLMESİNDE HARCAMA TAVANLARI: TEORİ, UYGULAMA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ	249
<i>Berat KARA</i>	
ANTİK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE KAMU BÜTÇESİ: TARİHSEL EVRİM VE KURUMSAL YANSIMALAR	280
<i>Mustafa Doğan ÇAKMAK</i>	
ÇEVRECİ MALİYE POLİTİKALARINDA DÖNÜŞÜM: VERGİ TABANLI YAKLAŞIMDAN BÜTÇE ODAKLI STRATEJİLERE	298
<i>Gül KAYALIDERE</i>	
KÜRESEL İKLİM KRİZİ: NEDENLER, MALİ – EKONOMİK ETKİLER VE YAPILMASI GEREKENLER	312
<i>Taha ARTUÇ</i>	
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ REGÜLASYONLARININ SOSYAL ADALET BOYUTU: YEŞİL DÖNÜŞÜMÜN EŞİTSİZLİKLERE ETKİSİ	330
<i>Hakan AY</i> <i>Türkan ELİK</i>	
TÜRKİYE ELEKTRİK PİYASASINDA YAPISAL DÖNÜŞÜM VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ENERJİYE GEÇİŞ	352
<i>Semiha ŞAHİN</i> <i>Coşkun ÇILBANT</i>	
SÜRDÜRÜLEBİLİR VERGİLEME ÇERÇEVESİNDE ULUSLARARASI VERGİLEME SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	368
<i>Neslihan YILMAZ</i>	
KÜRESEL ASGARİ KURUMLAR VERGİSİ KURALLARININ OECD ÜLKELERİNDE UYGULANMASI: VERGİ EGEMENLİĞİ VE REKABET GÜCÜ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	394
<i>Öznur AKYOL BULUT</i>	
BEKLENMEDİK KÂRLARIN VERGİLENDİRİLMESİ: NORMATİF TEMELLER, UYGULAMA SORUNLARI VE TÜRKİYE İÇİN POLİTİKA SEÇENEKLERİ	411
<i>Ebru BİLGİN</i>	

DİJİTALLEŞME VE MAL VE HİZMET ÜZERİNDEN ALINAN VERGİLER ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ: G7 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ.....	432
<i>Mahmut Ünsal ŞAŞMAZ</i> <i>Ahmet ÖZEN</i>	
KDV İADELERİNDE ÖZEL ESASLAR UYGULAMASININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ ÇERÇEVESİNDE GÜNCEL DURUM	446
<i>Esra KESKİN ÇAKMAK</i>	
VERGİ HUKUKUNDA PİŞMANLIK VE ISLAH MÜESSESESİ: GÖNÜLLÜ UYUM ARACI MI, AHLAKİ RİZİKO MU?	464
<i>Abdullah MARUFOĞLU</i>	
TÜRK VERGİ YARGILAMASINDA KANUN YOLUNDAN VAZGEÇME VE DAVADAN FERAGAT ARASINDAKİ FARKLAR	485
<i>Zeynep ARIKAN</i> <i>Ahmed Furkan AYDIN</i>	
TÜRKİYE’DE VERGİ İNCELEMELERİNDE KULLANILAN DİJİTAL DENETİM UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	495
<i>Tülin CANBAY</i> <i>Barış TUNÇAY</i>	
TÜRK YARGI KARARLARINDA KAMU ZARARININ UNSURLARININ İNCELENMESİ	520
<i>Haluk EGELİ</i> <i>Güngör ÖZCAN</i>	
HUKUKİ GÜVENLİK İLKESİ ÇERÇEVESİNDE VERGİ AFFI.....	531
<i>Hilal CURA</i> <i>Mustafa MIYNAT</i>	
MALİYE POLİTİKASININ EKONOMİK İSTİKRAR ÜZERİNE ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: MALİ ETKİ ANALİZİ	549
<i>Umut TEPEKULE</i>	
REFAH DEVLETİNDE VATANDAŞLIK HAKKI: “TÜRKİYE’DE GARANTİ EDİLMİŞ MİNİMUM GELİR UYGULAMASI”	572
<i>İbrahim Attila ACAR</i>	
EĞİTİM VE YAPAY ZEKÂ İLİŞKİSİ: SATRANÇTA NE OLMUŞTU?	590
<i>Osman GÜLDEN</i>	

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Abdülkerim ÇALIŞKAN

Prof. Dr. Adnan GERÇEK

Prof. Dr. Ali Rıza GÖKBUNAR

Prof. Dr. Asuman ALTAY

Prof. Dr. Burcu GEDİZ ORAL

Prof. Dr. Doğan BAKIRTAŞ

Prof. Dr. Doğan UYSAL

Prof. Dr. Engin HEPAKSAZ

Prof. Dr. Erdem HEPAKTAN

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Prof. Dr. Fatih DEĞNELİ

Prof. Dr. Fazlı YILDIZ

Prof. Dr. Halit YANIKKAYA

Prof. Dr. Hasan Hüseyin YILDIRIM

Prof. Dr. Haşim AKÇA

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

Prof. Dr. İlkey DİLBER

Prof. Dr. İstiklal Yaşar VURAL

Prof. Dr. Mehmet YÜCE

Prof. Dr. Mustafa SAKAL

Prof. Dr. Mustafa Hakan YALÇINKAYA

Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN

Prof. Dr. Onur EROĞLU BOŞNAK

Prof. Dr. Serhat BAŞTAN

Prof. Dr. Yaşar UYSAL

Prof. Dr. Yusuf KILDİŞ

Prof. Dr. Volkan YURDADOĞ

Doç. Dr. Ayşe ATILGAN YAŞA

ABHV İİBF Maliye Bölümü

Uludağ Üniv. İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ UBF Finans ve Bankacılık
Bölümü

DEÜ İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF UBF Finans ve
Bankacılık Bölümü

MCBÜ Salihli İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF İktisat Bölümü

İKÇÜ İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF İktisat Bölümü

PAÜ İİBF Maliye Bölümü

PAÜ İİBF Maliye Bölümü

BAUN İİBF Maliye Bölümü

Gebze Teknik Üniv.

Balıkesir Üniv. UBF Finans ve
Bankacılık Bölümü

Çukurova Üniv. İİBF Maliye Bölümü

AHBF Üniv. Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF İktisat Bölümü

Erdoğan Üniv. İİBF Maliye Bölümü

Uludağ Üniv. İİBF Maliye Bölümü

DEÜ İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF İktisat Bölümü

Akdeniz Üniv. İİBF Maliye Bölümü

BEÜN İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF SBKY Bölümü

DEÜ İİBF İktisat Bölümü

DEÜ İİBF Maliye Bölümü

Çukurova Üniv. İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ Salihli İİBF Maliye Bölümü

Doç. Dr. Dilek DULAY YANGIN

Doç. Dr. Haluk TANDIRCIOĞLU

Doç. Dr. Hakan BAY

Doç. Dr. İsmail CİĞERCİ

Doç. Dr. Mine BİNİŞ

Doç. Dr. Orçun AVCI

Doç. Dr. Özgür Emre KOÇ

Doç. Dr. Seher GÖKPINAR

Doç. Dr. Seyfi YILDIZ

Doç. Dr. Ufuk GENÇEL

Doç. Dr. Zeynep AĞDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi Hayriye BAŞÇI NUR

Dr. Öğr. Üyesi Kemal ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Kemal BOSTAN

Dr. Öğr. Üyesi Özlem TÜMER

MCBÜ İİBF ÇEEİ Bölümü

DEÜ İİBF Maliye Bölümü

DEÜ İİBF Maliye Bölümü

AKU İİBF Maliye Bölümü

Balıkesir Üniv. İİBF Maliye Bölümü

Aksaray Üniv. İİBF Maliye Bölümü

Hitit Üniv. İİBF Maliye Bölümü

Hitit Üniv. İİBF Maliye Bölümü

Kırıkkale Üniv. İİBF Maliye Bölümü

İDÜ İİBF Maliye Bölümü

Ahi Evran Üniv. İİBF Maliye Bölümü

MCBÜ İİBF Maliye Bölümü

Erdoğan Üniv. İİBF Maliye Bölümü

Kırıkkale Üniv. İİBF Maliye Bölümü

OHU İİBF Maliye Bölümü

Selected Studies on Public Finance: the Turkish and World Economy

ABSTRACT

This edited book provides an extensive and analytically rich examination of public finance in Turkey and the global economy under conditions increasingly defined by global polycrisis. The concept of polycrisis refers to the simultaneous and mutually reinforcing nature of contemporary economic, geopolitical, ecological, technological, and social disruptions. Rather than treating crises as temporary or isolated shocks, the book approaches them as structural features of the current global order that profoundly shape fiscal policy choices, state capacities, and public financial governance.

The book brings together original contributions from scholars working across public finance, economics, political economy, and fiscal law, offering a multidisciplinary and integrative perspective. Collectively, the chapters investigate how public finance has become a central arena in which competing economic priorities, distributional conflicts, and political constraints are negotiated. In this sense, fiscal policy is not treated merely as a technical tool for resource allocation, but as a key institutional mechanism through which states attempt to reconcile economic stability, social cohesion, and long-term sustainability.

Several chapters focus on paradigm shifts in fiscal and economic policy in response to heightened uncertainty and global tensions. These include analyses of defense spending and fiscal regime changes, the resurgence of trade protectionism and tariff-based instruments, and the reconfiguration of income and macroeconomic policies in the post-2020 period. By examining both advanced and emerging economies, the book situates national fiscal trajectories within broader transformations in the global political economy, highlighting the growing constraints imposed by financial integration, geopolitical competition, and crisis-driven policy interventions.

A core thematic pillar of the book is distributional justice and inequality. The book examines poverty dynamics, wealth concentration, refugee inflows, and labor market pressures, emphasizing the fiscal implications of widening social disparities. Contributions addressing privatization experiences, particularly in Latin America, critically reassess the social outcomes of market-oriented reforms associated with the Washington Consensus and its post-crisis revisions. In parallel, the book evaluates contemporary global tax initiatives—such as global wealth taxation, the global minimum corporate tax, and the taxation of windfall profits—through the lenses of equity, effectiveness, fiscal sovereignty, and international coordination.

The book also engages deeply with the fiscal dimensions of major global challenges that have reshaped policy agendas in recent years. The COVID-19 pandemic is analyzed as a global negative externality that exposed the limits of existing fiscal frameworks and underscored the importance of state capacity and public spending. Similarly, the accelerating climate crisis and the transition toward sustainable energy sys-

tems are examined through chapters on green fiscal policies, climate regulations, sustainable taxation, and energy market transformation. These contributions highlight the complex trade-offs between environmental objectives, fiscal sustainability, and social justice, particularly in the context of developing and middle-income countries.

In addition to economic and policy-oriented analyses, the book places strong emphasis on the institutional and legal foundations of public finance. Several chapters investigate the legal architecture of taxation, including tax litigation, voluntary compliance mechanisms, VAT refund procedures, digital auditing practices, and the interpretation of public damage in judicial decisions. By focusing on legal certainty, administrative capacity, and digital transformation, these contributions demonstrate how the effectiveness of fiscal policy depends not only on policy design but also on the robustness of legal and institutional frameworks.

Methodologically, the book is characterized by a diverse set of approaches, including theoretical analysis, historical inquiry, bibliometric methods, comparative case studies, and empirical evaluations. This methodological plurality enhances the book's ability to capture the complexity of contemporary fiscal challenges and to bridge abstract theoretical debates with concrete policy concerns. Turkey occupies a central position in the book, serving both as a detailed case study and as a point of comparison with global trends, while experiences from Europe, Latin America, and advanced economies further enrich the analysis.

By integrating theoretical reflection, empirical evidence, historical perspective, and legal analysis, this book offers a comprehensive framework for understanding the evolving dynamics of public finance in the twenty-first century. It contributes to ongoing debates on state capacity, fiscal governance, and economic justice, and seeks to advance a critical and policy-relevant understanding of how public finance can respond to the intertwined crises shaping the contemporary world. The book is intended as a valuable resource for scholars, policymakers, and graduate students interested in public finance, political economy, and the future of fiscal policy in an increasingly uncertain global environment.

Keywords: Polycrisis, Fiscal governance, Inequality, Sustainability

PROF. DR. A. KEMAL ÇELEBİ HOCAM VE KARDEŞİME

Tanışmamız Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF)'nde -diğer adıyla Mülkiye'de- öğrenime başladığım 1976 yılı güz dönemine uzanıyor. O yıllar ülkemizin siyasi ve ekonomik yönden çok sıkıntılı yıllarıydı. SBF'ye ülkemizin çeşitli köşelerinden öğrenciler bilinçli tercihleriyle gelirlerdi. Bu bilincin oluşmasında muhakkak ailelerinin ve çevrelerinin de etkisi vardı. Fakülteyi tercih aşamasında İzmir - Şirinyer Lisesinde edebiyat öğretmeni olan babamın idealist meslektaşları bir gün yolu mu kesmiş, bana içtenlikle ve kararlı bir şekilde SBF'de öğrenim görmemin önemini ve bu öğrenimin bana ilerde sağlayacağı faydaları anlatmıştı.

Ankara'nın Cebeci semtindeki SBF'de ilk günümde yaya kaldırımından itibaren bitmek tükenmek bilmeyen merdivenlerinden çıkarak fakültemin giriş kapısına ulaştım. Derslerimiz fakültenin büyük amfisindeydi. SBF'nin farklı bir mimarisi, binanın ve öğretim üyelerinin ciddi bir havası vardı. İlk dersimiz Prof. Dr. Aziz Köklü'nün İktisada Giriş dersi idi. Aziz hocamız mikrofona ve projeksiyonla perdeye yansıttığı slaytları kullanarak dersini anlatıyordu - Prof. Dr. Aziz Köklü hocamız mezuniyetimizden birkaç yıl sonra ders verdiği bu amfide kalp krizi geçirerek vefat etti ve amfiye ismi verildi-. İlhan Öztrak, Bülent Dâver, Uğur Korum, Özer Ozankaya, Oral Sander, Cem Eroğul.... hocalarımız da kendi derslerine girerlerdi. Her biri alanında tanınmış hocalarımız... Prof. Dr. İlhan Öztrak aynı zamanda dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Hukuk Müşaviriydi. Kamu Maliyesi dersini veren Prof. Dr. Bedri Gürsoy Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak Hükümetinde Maliye Bakanlığı (17.11.1974 - 31.03.1975) yapmıştı.

Doç. Dr. Uğur Korum İstatistik dersi hocamızdı - 1978 yılında yayınladığı istatistik analizlere ve ülke karşılaştırmalarına dayalı araştırma kitabında ülkemizin yarı gelişmiş bir ülke olduğunu ortaya koymuştu.-. Bir dersinde bir problemi çözerken bir aşama gözümde kaçmıştı. Kendi kendime yorum yapmaya çalışsam da bu aşamayı uygun bir arkadaşına sorma ihtiyacı hissettim. İçimden gelen bir hisle konuyu henüz tanıştığım A. Kemal Çelebi'ye açtım. Problemi inceledi ve bana beni tatmin edici bir açıklama yaptı. O günden itibaren arkadaşlığımız ve ilişkilerimiz gelişti.

1980 yılında Fakültemizin İktisat-Maliye Bölümünden mezuniyetlerimiz sonrası ben Ege Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümünde, Kemal arkadaşım da Manisa Maliye Muhasebe Yüksekokulunda Süreyya Sakınç arkadaşımızla birlikte asistan olduk. Yüksekokul Müdürü, o yıllardaki unvanıyla, Doç. Dr. Fevzi Devrim hocamızdı.

Fevzi hocamız Yüksekokulun dergisini çıkarmaya başlamış ve Maurice Duverger'in *Finances Publiques* isimli kitabından yaptığım ilk çevirim bu derginin ilk sayısında yayınlanmıştı. Sonraki yıllarda Yüksekokul Fakülteye dönüştü, Celal Bayar Üniversitesi'nin önemli bir kurumu haline geldi. Kemal hocamız Fakültenin *Yönetim ve Ekonomi* dergisinin editörü olarak derginin etkinliğini sürekli artırdı. Zaman içinde akademik kariyerde yükselerek 2004 yılında Profesör oldu.

2009 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanı olduğumda Kemal hocamız da Manisa'da Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanıydı. Bölümümüz arasında karşılıklı ziyaretlerimiz, iş birliklerimiz ve jüri görevlendirmelerimiz artarak devam etti. Bu ilişkilerin temelleri geçmişte Prof. Dr. Nezihe Sönmez, Prof. Dr. Aytaç Eker, Prof. Dr. Fevzi Devrim, Prof. Dr. Mehmet Tosuner ve Prof. Dr. Naci Birol Muter hocalarımız tarafından atılmıştı.

Kemal hocamız Kasım 2014'te Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğüne atandı. Prof. Dr. Fevzi Devrim hocamızla birlikte Bölüm olarak kendisini ziyaret ettik. Gurur duyduk. Rektörlüğü döneminde üniversitenin isminin Manisa Celal Bayar Üniversitesi olarak değiştirilmesini sağladı. "*Önce İnsan ve Bilim*", Üniversitenin sloganı oldu. Kemal hocamız Rektörlüğü döneminde Üniversitesinin çehresini değiştirdi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi her alanda büyük gelişmeler gösterdi.

21 Şubat 2025 Cuma akşamı Spil dağının eteğinde Manisa Holiday Inn Otelinde adına düzenlenen *Vefa* yemeği çok kalabalıktı. Dışarda keskin bir soğuk, içerde çok sıcak bir hava vardı. Rektörlüğü döneminde birlikte çalıştığı Manisa E.Valisi Erdoğan Bektaş Bey İstanbul'dan, Üniversitelerarası Kurul E. Genel Sekreteri Prof. Dr. Abdülkerim Çalışkan Ankara'dan gelmişti. Rektörlüğü döneminde birlikte görev yaptığı Yardımcıları, Dekanlar, Müdürler, Öğretim Üyeleri, İdari Personel, Manisa'dan dostları bu özel ve anlamlı gecede Kemal hocamızın yanındaydılar. Kemal hocamız konuşmasında yemeğe katılanları teker teker selâmladı, anıları tazeledi. Pek çok dostu gibi ben de kürsüden duygu ve düşüncelerimi, Manisa ilinin ailemiz ve benim yönümden taşıdığı önemi ifade etmeye çalıştım. Yapılan her konuşma salondaki duygu yoğunluğunu daha da artırıyordu.

Prof. Dr. Fevzi Devrim hocamız kendisinin de Manisalı olduğunu belirterek başladığı veciz konuşmasında *Vefanın* önemine işaret ederek Manisa'dan çok sayıda Kemal Çelebi'ler yetişmesi temennisinde bulundu.

Prof. Dr. A. Kemal Çelebi hocamın, kardeşimin geniş ve derin bilgi birikimi ve tecrübeleriyle Bilime, Manisa'ya, Ülkemize hizmetlerinin devam edeceğine inanıyor, kendisine ailesi ve torunlarıyla birlikte sağlıklı, mutlu yıllar diliyorum.

Prof. Dr. Kâmil TÜĞEN
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü

PROF. DR. A. KEMAL ÇELEBİ İLE RÖPORTAJ

Fatin Şevki BULUT¹

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, geçen sene yine bölümce hazırladığımız kitapta sizinle Türkiye’de maliye bölümlerinin tarihi ve MCBÜ İİBF Maliye bölümünün tarihi üzerine bir röportaj yapmıştık. Bu sene yapacağımız röportaj ise daha özel, sizin kişisel özelliklerinize ve yaşamınıza odaklanan bir röportaj olacak. Elbette yine maliye bilimine dair bir tartışma yürüteceğiz tabi. Öncelikle hocam, emeklilik hayatınız nasıl gidiyor? Alışabildiniz mi?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Uzun, yoğun bir dönemden sonra, akademik ve idari görevlerden sonra emeklilik tabii birdenbire benim kendimi boşta hissettiğim bir dönem oldu. Ama hayatın realitesi bu, gerçeği bu. Her başlangıcın bir sonu var elbette. Hayatın var, işin var, her şeyin bir nihayeti var. Çok büyük sıkıntı da çekmiyorum açıkçası emeklilik döneminde. Bir boşluk, sıkıntı içinde değilim. Ama tabii bunların olması kaçınılmaz. Olacak.

¹ Araş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, fatinsevkibulut@gmail.com, ORCID: 0000-0002-97872387

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Akademik çalışmalara devam ediyor musunuz peki hocam? Emekli olduktan sonra yönettiğiniz tezler var biliyorum. Bunlar dışında çalıştığınız veya çalışmayı düşündüğünüz konular var mı?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Yönettiğim tezler var. Onları tamamlamaya çalışıyorum. Onun dışında bir türlü akademik çalışmaya başlayamadım. Kafamda bazı projeler var. Daha farklı alanlara ve daha özgür biçimde yönelmeyi umuyorum. Özellikle İslam'ın ekonomik hayata dair önermelerine ilişkin düşüncelerim var ama bu emeklilik döneminde biraz tembelleştim herhalde. Bir rahatlık da söz konusu oldu. Henüz öyle bir çalışma içine girmedim.

Ne yapıyorum dersin, gündelik uğraşlar, okumalar, gündemi takip etmekle meşgulüm. Özellikle siyaseti ve Türkiye'yi takip etmeye çalışıyorum. Bir yandan da kendimle kalmayı yeğliyorum. Kendimi okumaya çalışıyorum. Bunun için geç kaldım sanırım, kendimi ihmal ettim. Yani zamanında da yapmaya çalıştım ama insanın öncelikle okuması kendisiyle alakalı olmalı. Sonra cemiyetle, toplumla alakalı, kendi ülkesiyle, insanlıkla alakalı olmalı. Böylece kendimi anlamaya, anlamlandırmaya çalışıyorum.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Peki hocam, sizi erken yaşlarda bir toplumsal ve siyasal bilince erişmiş bir birey olarak niteleyebilirim sanıyorum. Çünkü bir politik mücadelenin içinden de geliyorsunuz bildiğim kadarıyla. Bu siyasal konumunuz, düşünceniz ve iktisadi düşünceniz evvela öğrenciliğinizde, sonrasında akademik hayatınızda nasıl gelişti ve değişti? Neler kattınız? Neler değiştirdiniz? Hangi fikirlerden beslendiniz? Örneğin, iktisadi olarak liberal diye tanımlayabiliriz sanıyorum sizi.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Yok, ben böyle bir tanımlamayı doğru bulmuyorum. Tamamen batılı kavramlarla ve sınıflandırmalarla bizim böyle bir kadim kültüre, medeniyete sahip bu milletin, bu toplumun bu batılı kategoriler içinde değerlendirilmesini, tanımlanmasını doğru bulmuyorum. Liberalden kasıt, bireyi esas almaksa ve özgürlükçülükse, bu manada ben bireyi esas alan özgürlükçü bir insanım. Başlı başına bir alem olan, tek başına bir dünya olan insanı esas almak benim düşünce yapımın temelini teşkil eder. Ve zaten ilahi mesaj da hep tek tek, fert fert insana hitap ediyor. Bu bakımdan bir iktisadi veya siyasi sistem temelinde bireyi esas alıyorsa ve özgürlükçüyse; demokrasi, bireyi esas alıyorsa ve oradan hareketle özgürlüklere yer veriyorsa ben bu yapıya yakın addederim kendimi. Ancak toplumdan soyut olan, toplumun değerlerinden yalıtılmış bir piyasa temelli sistemin çok doğru olduğunu düşünmüyorum.

Özgürlük insana doğuştan doğal olarak verilmiş bir haktır. Yani özgürlük ontolojik bir gerçektir. Varoluşla birlikte özgürlük söz konusudur. Ve Allah da özgür insanı muhatap alır, hedef alır. Ancak Batı düşüncesinde özellikle aydınlanmayla birlikte akılcılığı ve hazzı esas alan bir bireycilik gelişti.

Buna bağlı olarak mülkiyet hakkı, piyasa sistemi ve ona bağlı olarak siyasi alanda demokratik sistem yine bireyin merkezde olduğu bir yapı gelişti. Ama bu yapıda kesinlikle Allah yoktur. Yani insanın gönlü, vicdanı yoktur. Bunlar siyasi alanda, iktisadi alanda kesinlikle yoktur. Batı düşüncesi bireyi yüceltir ve onu merkeze alır. Onun

aklını, özgürlüğünü ve hazzını esas alır ve bunlara göre bir medeniyet inşa eder. Dolayısıyla o medeniyetin bakış açısıyla, kavramlarıyla düşünmenin çok doğru olduğu kanaatinde değilim. Ama insanın ontolojik olarak doğasına en uygun iktisadi örgütlenme modeli piyasa sistemidir. Yani mülkiyet olacak, kaçınılmaz, sözleşme özgürlüğü olacak. Bu esastır. Girişim özgürlüğü, piyasayı var eden en temel özgürlükler. Ama orada tabi Batı kapitalizmi dediğimiz o vahşi yönünü de aklımıza getiren şey, bu yapının ahlakla tamamlanmadığı için çok acımasız ve insanı istismar eden, sömüren, sadece insanı değil tabiatı da sömüren sonuçlar üretiyor olmasıdır. Bu yapıya alternatif olduğunu iddia eden komünist rejimler kuruldu. Bunların işlemesi mümkün değil, hiç mümkün olmadı. Yani insanın varlığına, varoluşuna, doğasına aykırı olan bir temel üzerinde bir örgütlenme, bir sistem bina edemezsiniz. Orada da ne çıktı? Devlet kapitalizmi çıktı. Politbüro, Komünist Parti orada o sistemin burjuva sınıfı oldu. Sömüren sınıfı oldu.

Kendimi her vechesiyle değerlerini inancından alan bir insan olarak tanımlamaya çalışırım. Yani Müslüman bir birey olarak insanların, herkesin özgürlüğüne inanan, özgürlüğün korunmasının çok esas olduğunu düşünen birisiyim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam tam olarak bu noktada, Batı merkezli bir düşünsel çerçeve benimsediğimizde—örneğin liberal ve aynı zamanda Müslüman bir kimlik üzerinden kendimizi konumlandığımızda—Batı’daki tarihsel çitleme hareketlerini nasıl değerlendirmeliyiz? Geçimlik üretim yapan köylülerin topraklarından edilmesi, bu toprakların piyasa için üretime açılması ve köylülerin ucuz işgücüne dönüşerek kentlere göç etmek zorunda bırakılması, liberal bir perspektiften nasıl gerekçelendirilebilir? Bu bana hep bir çelişki gibi gelmiştir.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Burada mesele aslında insanın özünüyle ilgili. İnsan doğasında hem iyiye hem kötüye eğilim var; fakat modern düşüncede, özellikle de insanın çıkarını ve bireysel menfaatini merkeze alan yaklaşımlarda, bu ‘kötü tarafın’ adeta yüceltilmesi söz konusu oldu. İnsan davranışlarına ahlaki, hukuki ve toplumsal sınırlar çizilmediğinde, kişi kendi çıkarı için neredeyse hiçbir sınır tanımıyor. Devlet bu sınırı baştan koymadığında da birey, kendi vicdanını yeterli bir denetim mekanizması sanıyor.

Batı’da devlet daha sonra devreye girdi; hukuki düzenlemeler ve sosyal devlet uygulamalarıyla bu aşırılıkları ve sömürüyü sınırlamaya çalıştı. Ancak bu defa da devletin kendi içindeki ahlaki zafiyetler farklı bir sömürü biçimi ortaya çıkardı. Klasik iktisadi düşüncede gördüğümüz o bireycilik–toplumculuk, piyasa–devlet gerilimleri aslında tam da burada doğuyor. Tarih boyunca bu gelgit sürekli tekrar etti. Piyasanın acımasızlığı ağır basınca ‘devlet nerede?’ diye çağrıldı; devlet müdahil olduğunda ise bu kez devlet merkezli yeni sorunlar, yeni sömürü biçimleri ortaya çıktı.

Özel sektörde emek sömürülürken, devlete ait işletmelerde bu kez parti kadrolaşması, siyasi çıkar ilişkileri, kurumsal hantallık ve eş-dost kayırmacılığı toplumu sömürür hale geldi. Özel şirket kâr ve zarar hesabına bakar; ahlaki bir kaygısı yoksa bunun sınırı da yoktur. Hukuki düzenlemeler eksikse bunu sonuna kadar kullanır.

Devlet işletmesinde ise bambaşka problemler ortaya çıkar: liyakatin yerini siyaset alır, verimsizlik artar, toplum bedel öder. Batı'da bile güçlü hukuki ve kurumsal düzenlemeler sömürüyü tamamen önleyebilmiş değildir; sosyal devlet de her zaman tam anlamıyla mümkün olamamıştır.

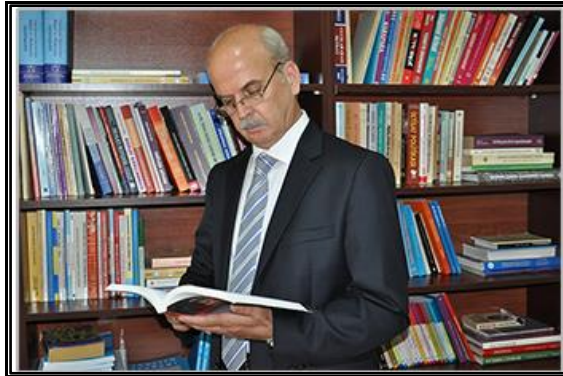
Bu nedenle tarih boyunca tekrar eden bu liberalizm-devlet müdahalesi döngüsü aslında daha derin bir soruna işaret ediyor. Asıl mesele ne sadece devlet ne sadece piyasa ne de hukuk düzenidir. Sorunun kökeninde insanın içsel denetimini sağlayacak ahlaki yapının eksikliği yatıyor. Dış denetime sürekli vurgu yapıyor ama dış denetimin de sınırları var. Hukuk devreye girse bile görüyoruz; bir otelin ruhsatı yok, bir ilaç yönetmeliklere aykırı, bir binada denetim eksikliği yüzünden insanlar ölüyor. Devlet belli aralıklarla kontrol eder, belli yüzdelere denetim yapar; fakat her şeyi polis denetimiyle sağlamak mümkün değildir.

Batı uzun bir tarihsel süreç sonunda kendi kurumsal yapısını oturtmayı başardı. Burada önemli olan, kuralların ve müeyyidelerin kararlılıkla uygulanmasıdır. Kıta Avrupası bu anlamda ABD'den daha yerleşik bir yapıya sahip. Batı medeniyetinin yükselişi, insan aklını ve haza dayalı bireyselliği yüceltmeye başlamasından sonra hız kazandı; bu dönüşümü destekleyen coğrafi keşifler, bilimsel ilerlemeler ve toplumsal dönüşümler de vardı. Ekonomiden siyasete kadar her alanda etkisini gösteren bu gelişmeler, zaman içinde güçlü kurumların oluşmasını sağladı. Ama yine de tüm bu kurumsal yapıların sürdürülebilirliği, sonunda insanın içsel ahlakına dayandığını unutmamak gerekir.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Sömürgecilik.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Sömürgecilik Batı'nın belli bir refah seviyesine ulaşmasında tabi ki en önemli olgu. Ben bu noktada Rosa Luxemburg'un emperyalizm tartışmasını önemserim. Nitekim emperyalizm batının bugünkü reel siyaset ve iktisat-taki hegemon konumunun belirleyicisi oldu.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Ben her zaman yazdıklarımda iktisadi düşünceler tarihini bipolar hastasının iniş çıkışlarına, majör depresyon, mâni ataklarına benzetirim.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Tabi ki. Piyasada kötülük olduğunda devlet gelsin. Ama devletin gelişi de kendi içinde sorunlar barındırıyor. Bu sefer de devlet küçültülsün deniyor. Devlette nasıl sorun olmaz, ahlaklı, dürüst, liyakatli insanlar devlet kadrolarında olursa onlar ellerindeki kaynakları ve imkanları yanlış kullanmazlar. Yetkiyi yanlış kullanmazlar. Bütün mesele neyle alakalı? Dünyada olup biten her şey insanla alakalı.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Doğrudur. Yani bu manada sizi tanımlarken özgürlükçü bir kimliği elbette tanımlayacağız ancak bu özgürlüğü kendisinin şirketi gibi kendisini gören bir post modern girişimci özne değil de daha çok toplumla ve gelenekleriyle bağını kopartmamış bir nispetle tanımlayabiliriz. Öyle değil mi?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Özgürlük, tek başına ve her şeyden bağımsız bir değerdir. Bu değerın kaynağı da Allah'ın insana bahşetmesidir. Allah, insanı yarattığında 'seni imtihana tabi tutacağım' diyor; imtihanın anlamlı olabilmesi için insana seçim hakkı verilmesi gerekir. İşte özgürlük budur: Seçebilme iradesi. Piyasa da tüketici için bir seçim alanıdır, siyaset de bir seçim alanıdır. Ancak nihai hesap Allah'a verilir.

Tarih boyunca ise bu ilahi anlamdaki özgürlüğü, yani insanın kendisine bahşedilmiş temel varlığını hukuk veya devlet otoritesi yoluyla sınırlamak, hatta tamamen ortadan kaldırmak isteyen güçler ortaya çıkmıştır. Elbette hukuk düzeninin koyduğu meşru sınırlar olacaktır; fakat mesele bunun ötesine geçip insanın varlığına kasteden yapılarıdır. Bugün Gazze'de, Doğu Türkistan'da ve Sudan'da yaşananlar da bunun örnekleridir. Belli devletlerin kendi çıkar hesapları uğruna insan hayatını, insanın özgürlüğünü değersizleştirmesidir. Bu zulümdür. Asıl olan adalettir.

Kur'an'ın da tanımladığı gibi insan, 'vahşi' ve 'zalim' olabilen bir varlıktır. İnsanın özgürlüğünü ortadan kaldıran ya da hayatına kasteden zulmün temelinde de bu vardır; çıkarı uğruna hiçbir sınır tanımayan bir insan tipi.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, anlattığınız bu medeniyet tasavvuru sanki oldukça yeni bir olguymuş gibi geliyor. Ancak merak ediyorum: Bu 'bencil insan' hikâyesi gerçekten modern döneme özgü bir şey mi? Yoksa insanın 500–600 yıl önceki hâminden değil, 2.000–3.000, 5.000 yıl önceki hâminden itibaren de benzer bir durumdan söz edebilir miyiz? Yani insan var olduğu sürece bu eğilim hep var olmuş diyebilir miyiz?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Tarihe baktığımızda bunlar hep var. Hep var yani. Yeryüzünde böyle ideal bir toplum, Farabi'nin deyiimiyle El-Medinetül Fazıla hiç var olmamış. Ancak ahlaklı insanlar olursa orada böyle bir medeniyet kurulabilir. Yeryüzünde çok ideal bir dönemin yaşandığını söylemek çok mümkün değil. Tabii zulüm azalabilir, artabilir. Adaletle daha çok yaklaşılabilir. Ancak yeryüzünde mutlak adalet yok. Esas olan böyle bir adaletle ulaşma çabasıdır. İnsanın bu bencil yönü, egoist yönü, çıkarıcı yönü daha fazla ki batı düşüncesi bunu yapıyor işte. Ne diyor? Homo-

economics, ekonomik hayvan. Aklını kullanarak, kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışır.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Diğer tarafta da homo-üretim.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Orada da korkunç bir sömürü var. Örneğin Sovyetler Birliği'nde Stalin döneminde belli bir sanayileşme ve kalkınma gerçekleşti ama bunun bedeli yaklaşık 20 milyon insanın hayatıyla ödendi. Üretim var, kalkınma var ama kimin için? Nasıl paylaşıyor? Rakamlar ortada. Başka coğrafyalarda da benzer şekilde üretim artıyor ama adalete dayalı bir paylaşım aynı oranda gözetilmiyor.

Delaysıyla meseleyi sadece iktisadi sisteme indirgemek çözüm getirmiyor. Tam da bu nedenle tarih boyunca bu gelgitler yaşanıyor: Bir dönem piyasa yüceltiliyor, sonra devlet öne çıkıyor, ardından tekrar piyasa... Bu düşünsel dalgalanmalar kaçınılmaz olarak kamu maliyesine de yansıyor. Çünkü maliye bilimi, iktisadi düşüncenin kamu ekonomisine dair sunduğu önermelere dayanıyor.

Eğer aşırı piyasacı bir yaklaşım hâkimse, maliye politikaları buna göre şekilleniyor; devletin rolü asgari düzeye indiriliyor. Eğer devlet merkezli bir yaklaşım varsa, bu defa kamusal müdahale ağırlaşıyor. Keynesçi düşüncede olduğu gibi piyasa tamamen reddedilmiyor ama devletin düzenleyici, yönlendirici ve istikrar sağlayıcı rolü merkeze alınıyor. Bu nedenle ekonomik düşüncedeki her paradigma değişimi, kaçınılmaz olarak kamu maliyesinin amaçlarını, araçlarını ve uygulamalarını yeniden belirliyor.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hatta planlamayı bir ölçüde sosyalist sistemden ödünç alıyor.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Elbette.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam bu noktada ben biraz daha sizin şahsınıza inmek istiyorum. Bugün Manisa halkının da MCBÜ'nün akademik ve idari personellerinin de bildiği bir Kemal Çelebi duruşu var. Bu duruş, ilkelerinden taviz vermemek olarak da özetlenebilir. Peki bu duruşu nasıl oluşturdunuz? Hayatınızda hangi ilkeleri takip ederek bunu gerçekleştirdiniz?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Böyle bir duruşa ne ölçüde sahip olduğumu bilemiyorum. Ancak inancımın bana öğütlediği belirli değerleri, ilkeleri ve esasları hayatımın merkezine koymaya çalıştım. Hayatım boyunca bunları içselleştirmeye çalıştım; ancak bunları tamamen kuşattığımı, eksiksiz bir şekilde yerine getirdiğimi söylemem elbette mümkün değil. Hepimizin kusurları, zaafı vardır. Fakat bir hayat görüşü olarak özellikle hak, hukuk ve adalet konusunda — bedeli ne olursa olsun — tavizsiz olmaya gayret ediyorum. Bu, aslında bir Müslüman duruşudur; Müslüman insan tipinin böyle olması gerektiğine inanıyorum.

Burada önemli olan bir olgu daha var: Değerleri sadece teorik olarak bilmek yetmez; insanın önünde somut bir örnek olması gerekir. Benim için bu örnek babamdı. Elbette her Müslümanın nihai örneği Peygamber Efendimizdir; O'nun 'Bir elime gü-

neşi, bir elime ayı verseniz davamdan vazgeçmem' sözü, duruşun en saf hâlini anlatır. Fakat bunun yanı sıra, insanın kendi hayatında da böyle bir modelle karşılaşması çok kıymetlidir. Ben bu anlamda babamın örnekliğinden beslendim. O olmasaydı, öğrendiğim değerler belki sadece teoride kalırdı. Onun duruşu sayesinde bu ilkeleri hayatıma daha somut bir şekilde yansıtmaya imkânı buldum. Burada hem babamı hem de merhamet timsali annemi rahmetle anmak isterim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Peki hocam, maliye bölümü ve maliye bilimine geri dönersek, Süreyya Sakıncı Hoca ile birlikte. Celal Bayar Üniversitesi'nin Maliye Bölümünün ilk araştırma görevlisisiniz. 1984 bildiğim kadarıyla mesleğe giriş yapınız. Ama mesleki anlamda ilk tercihiniz sanırım akademisyenlik değildi. Burada Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni seçerken meslek tercihiniz neydi? Siyasal Bilgileri neden tercih ettiniz?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Meslek olarak ilk tercihim idarecilikti; özellikle kaymakamlık ve ileride mümkün olursa valilik. O dönem idealimiz ülkemize, devletimize, milletimize doğrudan hizmet etmekte ve bunun en etkili yolunun idarecilikten geçtiğini düşünüyordum. Daha sonra hizmetin aslında her yerde mümkün olduğunu gördüm ama o zaman zihnimdeki ideal buydu.

Elbette çevrenin yönlendirmesinin de payı vardı. Bu yüzden tercih listemin ilk sırasında Mülkiye, ikinci sırasında ise Ankara Hukuk vardı. Mülkiye'nin iyi bir eğitim

verdiğini biliyordum ve buradan mezun olunduğunda hayal ettiğim mesleğe ulaşabileceğime inanıyordum

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam Siyasal Bilgiler’de mülki idare mesleğine iktisap etmek isteyenler genelde idari şubeyi seçerken siz mali şubeyi seçmişsiniz. Bunun nedeni nedir?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Ben bunu her zaman söylerim; birçok oryantasyon programında da, maliye bölümü öğrencilerimizle yaptığım sohbetlerde de sık sık dile getirdim. Bugün sosyal bilimler, toplumbilimler, İİBF gibi farklı adlarla anılıyor ama siyaset ve iktisat alanlarında eğitim veren bölümler arasında bana göre en ideal olanı her zaman iktisat–maliye birlikteliğidir. O dönem de bunu savunuyordum, bugün de aynı kanaatleyim.

Aldığım eğitimin etkisi midir bilmiyorum ama maliyeyi iktisattan ayırmayı doğru bulmam. Hatta maliyeyi siyasetten ayırmak da mümkün değildir. Çünkü maliye dediğimiz alan, iktisadi kararlarla siyasi tercihlerin kesiştiği bir noktada durur. Zaten sonrakı akademik çalışmalarım da beni bu yöne taşıdı. Doktora tezim kamu tercihi üzerinedir; tam da iktisat ile siyasetin arasında, maliyenin doğal yer tuttuğu bir kesişim alanında bulunur kamu tercihi ekolü.

Nitekim kaymakamlık gibi idari mesleklerde başarılı olanların büyük kısmının iktisat–maliye kökenli olması da tesadüf değildir. Aynı şekilde sanat, düşünce ve basın alanında öne çıkan birçok Mülkiye mezununun da iktisat–maliye eğitimi aldığını görürsünüz. Mesela Sezai Karakoç buna güzel bir örnektir. Bu alan hem devleti anlamayı hem ekonomiyi çözmeyi hem de toplumsal dinamikleri kavramayı mümkün kıldığı için çok yönlü bir zemin sağlar.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Doğrudur. Büyük şair Cemal Süreya aynı zamanda. Cemal Süreya iktisat maliye mezunudur. Aynı dönemde okumuşlardır Karakoç ile.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Mülkiye’de diploması bölümü yabancı dil gerektiriyordu. İdari Şube ise daha kolay görünürdü bize. Bu nedenle iktisat-maliye bölümünü seçtim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Sizin yabancı diliniz de iyiydi bildiğim kadarıyla.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: İyiydi ama okulun yabancı dil sınavını kazanamadım.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Peki mezuniyet sonrasında mülki idare sınavlarını kazanıp mülakatlarda elendiniz, öyle değil mi.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Yazılı sınavı iki kere kazandım ancak mülakatlarda elendim. Türkiye’de o dönem şartlarında solda ve sağda sakıncalı piyadeler vardı. Ben de onlardan biriydim. Onların hepsinin bu ülkeyi düşünen insanlar olduğunu değerlendiriyorum aslında. Ülkemizde farklı dönemlerde değişik düşünceli olanlar hep sıkıntı yaşadı. Bu döngünün artık kırılmakta olduğunu değerlendiriyorum.

Araş. Gör. Dr. Fatın Şevki BULUT: Hocam, özellikle doktora tezinizin hala oldukça değer gören bir çalışma olduğunu biliyorum. Tezinizi hazırlarken farklı üniversitelerin kütüphanelerinden faydalandığınızı biliyorum.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Ankara, İstanbul, Eskişehir bütün kütüphaneleri gezdim. En büyük çalışmam Ankara ODTÜ Kütüphanesi'nde oldu. Çok zengin bir kütüphanesi var. Bir ay orada kalmış olmam tezime önemli katkı sundu.

Araş. Gör. Dr. Fatın Şevki BULUT: Doktora tezinize sizi yönlendiren merak, sorgu, iktisat ve maliye ve siyaseti iç içe geçirme çabası nereden neşet etti hocam?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Bu gerçekten güzel bir soru. Akademik hayatım boyunca kendi ülkeme dair sorun alanlarını merkeze almayı bir ilke edindim. Çalışmalarımın önceliği hep Türkiye'nin yapısal meseleleri oldu. Nitekim yüksek lisans tezimi de az gelişmiş bölgeler üzerine yazdım; çünkü o dönemde Türkiye'de bölgesel eşitsizlikler çok belirgindi ve bu meseleyi anlamak benim için öncelikliydi.

Akademik alanlarda çoğu zaman başka ülkeler için geliştirilmiş teoriler alınıp Türkiye'ye uygulanmaya çalışılıyor. Kamu Tercih Teorisi de buna örnek. Amerika'da ortaya çıkmış, sonra Avrupa'ya yayılmış bir yaklaşım. Ancak bu teoriye ilgi duymam, tamamen kendi ülkemde gözlemlediğim sorunlardan kaynaklanıyordu. Türkiye'nin en

temel problemlerinden biri uzun yıllar boyunca kamu kesimi açıklarıydı. Bu konuda ortada hazır reçeteler vardı; normatif politikalar belirlenmişti. ‘Kamu küçültülsün’ deniyordu. Fakat küçülmüyordu. Çünkü işin siyaset boyutu ihmal ediliyordu. Kamu açıklarını büyüten unsur sadece ekonomi değildi; siyasetin yapısı ve rasyonel olmayan siyasi süreçlerdi. Kamu Tercihi Teorisi, tam da bu siyaset–iktisat bağlantısını merkeze aldığı için ilgimi çekti.

70’li yıllardan beri Türkiye’deki istikrarsızlığı birebir yaşamış biriyim. O dönem hafızalarda iki şey vardı: ‘70 sente muhtaç bir ülke’ ve ‘kara delikler.’ Kamu açıkları, fon açıkları, bütçe disiplininin bozulması... Bütün bu meselelerin temelinde siyasal tercihlerin rolü olduğuna inanıyordum. Bu yüzden araştırdıkça karşıma Kamu Tercihi Teorisi çıktı. Ancak şunu söylemek isterim: Teoriyi alıp aynen Türkiye’ye uygulamadım. Tam aksine, doktora çalışmamda bu teoriye ciddi eleştiriler getirdim; yeni tasnifler, yeni kavramlar, yeni açılımlar geliştirmeye çalıştım. Bu yönüyle teoriye belli ölçüde katkı yapmış olabileceğimi düşünüyorum.

Doçentlik çalışmamda ise yine aynı ilkeyle hareket ettim: ‘Önce kendi ülkemin temel sorunları.’ Bu defa odaklandığım konu dış açık meselesiydi. Türkiye sürekli dış ticaret açığı veren, ithalatı ihracatından fazla olan bir ülkeydi. Bu da bizi kronik bir dış borçlanmaya mecbur bırakıyordu. Burada asıl meselenin klasik iktisatçıların sunduğu ortodoks veya heterodoks politikalardan ziyade, ülkenin teknolojiye dışa bağımlı olmasından kaynaklandığını gördüm. Bu yeni bir tespit değil; fakat uzun yıllar boyunca iktisat literatüründe yeterince vurgulanmıyordu. Ben bu gerçeği bilimsel yöntemlerle ortaya koymaya çalıştım.

Bugün dünyaya baktığımızda da durum değişmiş değil. Gerçek anlamda kalkınmasını tamamlamış ve kendi ayakları üzerinde duran ülkelerin ortak özelliği, teknoloji üretmeleri ve bilgiye sahip olmalarıdır. Teknoloji üretmek sadece ekonomik güç getiriyor; askeri güç, diplomatik güç ve uluslararası saygınlık da kazandırıyor. Avrupa’nın bugün yavaş yavaş geride kalmasının temel nedeni teknoloji yarışında geri düşmesidir. Amerika ise bunu yaşamıyor; çünkü hâlâ dünya teknolojisinin önemli bir bölümünü üretiyor. Rusya’nın bile söz sahibi olmasını sağlayan şey teknolojik kapasitesidir.

Dolayısıyla benim akademik tercihimin arkasında hep şu düşünce vardı: Ülkesini, devletini ve milletini seven bir akademisyenin öncelikli görevi kendi ülkesinin derdini dert edinmektir. Çalışmalarımda bu yaklaşımın peşinden gitme gayreti içinde oldum.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Doçentlik çalışmanızı kabul eden jüri için de Türkiye’nin anlı şanlı Marksistlerinden isimler de vardı.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Evet, İzzettin Önder, Nuri Burhan, Selçuk Cingi gibi isimler vardı. Zor bir jüriydi o. Ama tabii Mülkiye’de sosyalist düşünceye sahip hocalarımdan aldığım derslerde, kendim sosyalist olmasam da önemli bakış açıları kazandım. Örneğin Korkut Boratav’dan çok istifade ettim. Üçüncü sınıfta Korkut

Hoca'dan aldığım bir derste, küresel iktisadi eşitsizliklerin yapısına dair önemli bilgiler edindim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, doçentliğinize tekrar dönersek, bir gecikmeli bir doçentlik süreciniz olduğunu biliyorum. Doçentlik sınavını geçtiniz, ancak 5 yıl boyunca beklediniz. O dönemde bu çalışma motivasyonunuzu etkiledi mi?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Hayır, etkilemedi. Samimi olarak söylüyorum: Hiçbir zaman unvana talip olmadım. Benim derdim okumak, yazmak, üretmek ve ülkem için gerçekten dişe dokunur bir şey ortaya koyabilmektir. Unvanım ne olursa olsun görevimi yine yapıyordum; yine derslerime giriyor, yine öğrencilerle düşüncelerimi paylaşıyordum. Öğrencilerle iletişimim her zaman güçlü olmuştur. Bir de şuna inanırım: Olanların sebebini insandan bilmem.

Dolayısıyla bana haksızlık yapan olur, engelleyen olur; ben hiçbirine 'hakkımı helal etmiyorum' demedim, demem. Çünkü meseleyi o kişiye bağlamam. O sadece bir vesiledir. Gerçekten böyle düşünüyorum; kadro dediğiniz şey nedir ki? 50 bin lira, 100 bin lira... Beş yılda yardımcı doçent ile doçent arasındaki fark toplandığında büyük bir rakam eder ama sonuçta rızkımın Allah'tan geldiğine inanan bir insanım. Nasibimde varsa olur; biri vesile olur. O da kendi imtihanını verir, ben de kendi imtihanımı veririm.

Bence bizdeki en büyük yanlış kariyere odaklanmak. Çünkü akademide olmayan ama akademideki birçok kişiden çok daha kaliteli üretimler ortaya koyan insanlar var; iktisatta da var, diğer alanlarda da var. Akademi bazen şekilci, kalıpcı yapısıyla insanı köreltebiliyor. Hatta özgür düşünceyi bile kısıtlayabiliyor. Batı'da bu kalıplara bu kadar bağlı değiller; bizde maalesef süreçler daha biçimsel ve daraltıcı olabiliyor.

Batı'da bilimsel üretim süreci çok daha serbest bir düşünce ortamında gerçekleşiyor. Amerika'da ve Avrupa'da gördüğüm birçok çalışmada bunu fark ettim. Orada insanlar fikir söyledikleri için küçümsenmez; düşünmek başlı başına değerli kabul edilir. Bizde ise biri yeni bir şey söylediğinde hemen 'acaba hafife alınır mıyım, yanlış anlaşılır mıyım' kaygısı ortaya çıkıyor. Oysa bilim böyle ilerlemez.

Bilimsel bilgi üretimi kümülatif bir süreçtir. Biri bir şey söyler, bir başkası ona ek yapar, bir diğeri eleştirir; hatta bazen biri saçma gibi görünen bir şey söyler ama o saçmalığın eleştirisi bile yeni bir doğruluğa kapı açar. Düşüncelerin çatışması dediğimiz şey tam da budur; diyalektik bir süreçtir.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, eleştirel düşünmeden söz ettiniz. Ben de sizin kitaplığınızı birlikte boşalttığımız dönemi hatırlıyorum; o zaman birçok farklı akımı ve bakışı bir arada tuttuğunuzu görmüştüm. Özellikle İletişim Yayınları'nın 90'larda çıkan 'Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi' gibi eserlerden çok faydalandığınızı söylemiştiniz. Sizi bu kadar çeşitli perspektiflerden okumaya yönelten şey neydi? Bu çok yönlü okuma alışkanlığını ve eleştirel bakış yetisini nasıl kazandınız?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Bu çok yönlü okuma alışkanlığı aslında aileden geliyor. Babamın geniş bir kütüphanesi vardı; Doğu klasikleri de vardı, Batı klasikleri de. Ben okuyuculukla ve farklı düşünce dünyalarıyla ilk kez orada tanıştım. Babam

hem duruşu sağlam, tavizsiz bir insandı hem de araştıran, okuyan, dinleyen, bağınazlıktan uzak bir kişiliğe sahipti. Böyle bir ortamda büyümek bende doğal olarak merak duygusunu ve farklı perspektiflere açık olma alışkanlığını geliştirdi.

Gençlik dönemimde özellikle çok roman ve öykü okuduğumu siz de bilirsiniz. Lise ve hatta ilkokul yıllarımdan beri sürekli okumaya yönelmiş bir yapım vardı. Türk Akademisi'nin en büyük sorunlarından biri olan Türkçe'nin yanlış ve özensiz kullanımı konusunda dikkatli olmamda da erken dönem okuma alışkanlığımın büyük etkisi oldu. Bu konuda titiz olmam biraz da o dönemde edindiğim dil duyarlılığından kaynaklanıyor.

Babamın kütüphanesi kadar önemli olan bir başka şey de babamın kitap işiyle uğraşmasıydı. Boş kaldığım her an kitapların arasında bulunur, ilgimi çeken kitabı hemen alır okurdum. Zamanla ben de o kütüphaneye ciddi katkılar yaptım; kendi beğendiğim eserleri ekledim. Evdeki kütüphane gibi dükkâna gelen kitaplar da benim için büyük bir imkândı; her türden kitap görülür, satılır, konuşulurdu.

Ayrıca bu konuda eklemek istediğim bir diğer husus kıymetli eşim Asiye Gül Hanım'ın kitaplara okumaya ve araştırmaya çok düşkün olmasıdır. Hepsı birbirini tamamladı çok şükür. Ana baba evinde nispeten zengin bir kütüphane; babamın kitabevinin olması ve evde okumayı çok seven bir eş.

Bunun yanında şunu da özellikle ifade etmem gerekir: Ben yedi yıl imam hatip eğitimi aldım. Ortaokuldan lise sonuna kadar süren bu yedi yıllık eğitim, aileden aldığım değerleri pekiştirdiği gibi düşünsel disiplin kazanmamda da çok önemli bir rol oynadı. İmam hatiplerde tüm derslerin usul boyutları vardı: Fıkıh usulü, hadis usulü, tefsir usulü... Bu disiplinler bana metodoloji kazandırdı.

Sonradan akademiye geçtiğimde en büyük eksikliklerinden birinin metodoloji olduğunu fark ettim. Türk eğitim sisteminde bu hâlâ çok temel bir sorun. Ben sosyal bilimlerde metodoloji eğitiminin belli bölümünü imam hatip yıllarında tamamlamış oldum.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, 2004 yılında profesör olmanıza ve bölüm başkanlığı sürecinize gelmek istiyorum. Siz bölüm başkanı olduktan sonra Maliye Bölümü'nün akademik yönelimini ve ders planını yeniden şekillendirmek için önemli adımlar attınız. MCBÜ Maliye Bölümü'nü diğer maliye bölümlerinden ayıran özgün bir akademik çizgi oluşturmayı nasıl başardınız? Bu hedef doğrultusunda ne tür çabalar gösterdiniz, nasıl bir zihinsel ve kurumsal uğraş içinde oldunuz?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Biz bölüm programını hazırlarken esas aldığımız temel ilke öğrenci odaklı olmaktı. Lisans düzeyinde verdiğimiz eğitimin amacı öğrencileri hayata ve çeşitli mesleklere hazırlamaktı. Bu nedenle şu soruyu kendimize sürekli sorduk: Maliye bölümünden mezun olan bir öğrenci, girdiği sınavlarda ve yaptığı başvurularda asgari bir bilgi ve yetkinlik seviyesine nasıl ulaşabilir?

Bu anlayışla hareket ettiğimiz için bölüm derslerini belirlerken hiçbir zaman 'maliye dersleri artırılсын, hocalara daha çok ders verilsin' gibi bir kıskançlık yaklaşımına

girmedik. Bu maalesef birçok Türk üniversitesinin yaptığı yaygın bir hatadır. Biz tam tersine son derece dengeli bir program hazırlamaya çalıştık Allah’a şükür bunu da başardık. Hatta diğer bölümlerde de olması gereken bazı maliye derslerini müfredata eklettirdik.

Ne yazık ki uygulamalı eğitime geçilirken bazı bölümlerde yapılan değişiklikler nedeniyle bu denge tam korunamadı. Fakat ilk oluşturduğumuz program gerçekten fakülte tarihinde önemli bir yenilikti.

İki alanın — iktisat ve hukuk eğitiminin — fakültedeki temel disiplinler olduğuna inanıyorum. Bu yüzden bu derslerden kesinlikle taviz vermedik. Öğrencilere geniş bir seçmeli ders imkânı sunduk ama maliye derslerini gereksiz şekilde şişirip seçmeli ders adı altında doldurmadık.

Çünkü bizim öğrencilerimiz sadece kamuya değil, çok geniş bir yelpazeye hitap ediyor. Mezunlarımızın tek seçeneği kamuda çalışmak değil; özel sektöre, hatta turizm ve hizmet sektörüne yönelenler de oluyor. Bu nedenle programın dengeli, kapsayıcı ve çok yönlü olmasına özen gösterdik.

Bu hassasiyetle hazırladığımız programı bölüm başkanı olduktan sonra yeniden düzenledik ve oldukça nitelikli bir müfredata kavuşturduk. Elbette her program gibi geliştirmeye açıktır, zaman içinde değişmesi gerekir; ama sağlam bir temel oluşturduğumuzu düşünüyorum.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, sizin bugüne kadar yönettiğiniz çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi oldu. Bu tezlerde konu çeşitliliği dikkat çekiyor. Öğrencilerinizle birlikte çalışırken onların kendi ilgi alanlarını seçmesine imkân tanıdığınızı, onlara bir alan açtığınızı görüyorum. Yani belirli bir konuyu dayatmak yerine öğrencinin kendi yönelimini desteklediğinizi düşünüyorum. Bunu doğru mu gözlemliyorum?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Bu konuda tespitin çok doğru. Öğrenciler genelde danışmandan bir tez konusu belirlemesini ister. Ben bunun hem ahlaki açıdan doğru olmadığını hem de bir araştırmacının sağlıklı biçimde yetişmesi açısından tutarlı olmadığını düşünüyorum. Çünkü bir yüksek lisans veya doktora öğrencisi, ilgi duyduğu alanlarda yaptığı okumalar ve araştırmalar sonucu kendi konusunu kendisi belirlemelidir. Zaten bizzat bu konu belirleme süreci bile öğrenciyi bilimsel anlamda geliştiren, ona önemli bir metodolojik derinlik kazandıran bir süreçtir.

Bizde maalesef ‘hocam konuyu verin’ anlayışı yaygındır. Hatta bazı hocalar öğrenciye doğrudan kaynak listesi de verir. Bunun doğru olduğunu düşünmüyorum. Bir araştırmacının biricik değeri, öğrencinin kendi emeğinin ürünü olmasındadır. Danışmanın ilgi alanına göre konu dayatmak da aynı şekilde bana göre doğru değildir.

Benim yaklaşımım şudur: Öğrenci özgürce ilgisini çeken bir alanda çalışmalı, seyerek ve merak ederek ilerlemelidir. Ben ise ona alan açarım; gerektiğinde yol gösteririm, uyarılar yaparım, çerçeve öneririm ama tez öğrencinindir. Eğer söylediklerimi hiç dikkate almıyorsa, o zaman savunmaya gelmeden önce zaten süreç içinde karşılıklı

konusuruz; gerekirse savunmada eleştirimi açıkça yaparım. Ama hiçbir öğrencime ilgisiz davranmadım. Randevu istediklerinde hep zaman ayırdım, telefonlarına döndüm, ihtiyaç duyduklarında yanlarında oldum. Çünkü bir danışmanın birincil sorumluluğu budur. Ayrıca, danışmanlık yaptığım öğrencilere farklı hocalarla görüşmeleri gerektiğini de salık verdim. Gidin, sorun, yeni fikirler ve önerilere açık olun dedim ve bundan hiç gocunmadım. Akıl akıldan üstündür neticede. Ayrıca bilim, farklı görüşlerin ve bakış açılarının çatışmasından beslenir.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam 2014 yılına geldiğimizde rektörlük görevine atandınız ve MCBÜ'nün son seçimle gelen rektörü oldunuz. Şehrimiz, üniversitemiz ve sizin kişisel tarihiniz için oldukça önemli bir görevdi bu. Memleketinizin üniversitesine rektör oldunuz. Rektörlük hem kişisel hem akademik hayatınızda neleri değiştirdi?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Benim hayatımda idari görevler aslında bir nasipmiş. Baştan beri idarecilik yapmak gibi bir talebim olmadı. Yardımcı doçentlikten itibaren defalarca yüksekokul müdürlüğü, dekan yardımcılığı gibi görevler teklif edildi ama kabul etmedim. Hatta kabul etmediğim için bazı sıkıntılar da yaşadım. Çünkü idari görevlerin hem öğrencilerle olan iletişimimi hem derslerimi hem de bilimsel çalışmalarımı olumsuz etkileyeceğini düşünüyordum.

Ayrıca Türkiye’de idarecilik gerçekten zor bir alan. Değerlerime, ilkelerime önem vermeye çalıştığım için bu görevin uzun süre sağlıklı bir şekilde sürdürülebileceğinden de emin değildim. Rektörlük görevi de belli bir süreç sonunda nasip oldu. Bundan önceki iki rektörlük seçiminde farklı fakültelerden birçok arkadaş gelip aday olmamı, beraber yola çıkmak istediklerini söylediler; o zaman da kabul etmedim. Ama en sonunda öyle bir an geldi ki kaçamadım diyebilirim. Eşim karşı çıktı. Ama nasip böyleymiş. Hayatın akışı içinde böyle bir sorumluluk üstlenmem gerekiyormuş demek ki

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Rektörlük döneminizde belirlediğiniz hedeflerin ne kadarını hayata geçirebildiğinizi düşünüyorsunuz? Bu konuda kişisel değerlendirmeniz ve hisleriniz neler?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Açık söylemek gerekirse, rektörlük görevimi yürütürken hiçbir zaman ‘Bir sonraki dönemde nasıl yeniden seçilirim?’ hesabı yapmadım. Hesabı önce Allah’a sonra millete vereceğimiz bilinciyle hareket etmeye çalıştım. Bu nedenle de görev sürem boyunca özgür bir şekilde hareket edebildim. Görev süremde dokuz aylık bir uzama söz konusu oldu.

Biz üniversitenin geçmişten gelen çok ciddi altyapı sorunlarıyla karşı karşıya kaldık. Bir yandan bu sorunları çözmeye çalışırken, diğer yandan yeni işler üretmek için çabaladık. Örneğin göreve geldiğimizde üniversitenin doğru dürüst bir kütüphanesi bile yoktu. Bu beni gerçekten üzüyordu. Her zaman savunduğum bir şey vardır: Bir üniversite kurulurken rektör önce kendi makam odasını değil, kütüphaneyi inşa etmelidir. Hatta fakültelerden bile önce... Çünkü kütüphane bir üniversitenin beynidir. ‘Elektronik veri tabanlarına kaynak bulamadık’ gibi bir mazeretin de kabul edilebilir

olmadığını düşünüyorum. Bu nedenle bu alanda en büyük ilerlemeyi kaydettiğimizi rahatlıkla söyleyebilirim.

Bütün bunları elbette iyi bir ekiple yaptık. Ekip arkadaşlarım ilkeli duruşu olan, birbirine güvenen ve inanan bir kadroydu. Burada hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Doğruları yapmaya çalıştık ve bunda mütevazı olamayacağım: Son derece tasarrufçu bir anlayışla, Ankara'dan sürekli bir beklenti içine girmeden, elimizdeki kaynakları dikkatle kullanarak, hatta para biriktirerek önemli işler başardık. Örneğin göreve geldiğimizde en çok önem verdiğim konulardan biri enstitüler binasıydı. Dağınık halde çalışan enstitülerin tek çatı altında toplanması gerektiğine inanıyordum. Çünkü bir üniversiteyi üniversite yapan esas şey lisansüstü eğitimidir.

Yine aynı şekilde, kütüphane meselesi benim için öncelikliydi. Görevde kalsaydım mutlaka büyük bir merkez kütüphane projesini hayata geçirmek istiyordum. Kısa vadede ise enstitüleri mevcut binadan çıkarıp orayı fonksiyonel bir kütüphane alanına dönüştürmek için ciddi yol kat ettik. Görevden ayrılırken büyük oranda tamamlanmıştı.

Ayrıca uygulamalı eğitimi çok önemseyen bir yönetim anlayışım oldu. Bugün tekrar gündeme gelen pratik eğitim konusuna o dönemde büyük mesai harcadık. Bazı dirençler olsa da kararlı durdum ve taviz vermedim. Ekip arkadaşlarımızın desteğiyle çok olumlu sonuçlar aldık. Maalesef sonradan bu uygulamaların kaldırılması beni gerçekten üzdü. Çünkü eğitimin doğasını bilmeden alınan bazı kararların, uzun vadeli kazanımların önünü kestiğini düşünüyorum.

Göreve geldikten sonra değil, ondan çok önce, yıllarca akademi, yükseköğretim ve hatta milli eğitim üzerine yoğun okumalar yaptım. Bu birikimle elimizden geldiğince bazı şeyleri değiştirmeye çalıştık. Başarılı olduklarımız da oldu, yapamadıklarımız da, zaman yetmediği için tamamlayamadıklarımız da...

Genel olarak geriye dönüp baktığımda, elimizdeki kaynaklarla, güçlü bir ekiple ve kararlı bir duruşla çok şey yaptığımızı rahatlıkla söyleyebilirim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Rektörlüğünüz süresince bölümünüzden destek gördünüz mü?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Şunu özellikle söylemek isterim: En büyük desteği kendi bölümümden gördüm. Bu bakımdan kendimi gerçekten çok şanslı hissediyorum. Çünkü her bölümde aynı bütünlüğün, aynı dayanışmanın olduğunu söylemek kolay değil. Bizim bölümümüzde ise güçlü bir birlik vardı ve ben idari görevlerimdeki gücümü büyük ölçüde bölümümden aldım. Arkamda durdular, yanımda oldular. Bu durum sadece rektörlük dönemimde değil, bölüm başkanlığı yaptığım yıllarda da böyleydi. Mustafa MIYNAT, Birol KOVANCILAR, Ramazan GÖKBUNAR, Tülin CANBAY, Gül KAYALIDERE, Serkan CURA ve Pelin MASTAR ÖZCAN, Deniz ALÇİN ŞAHİNTÜRK, Öznur AKYOL BULUT her biri, idari görevim boyunca bana en büyük desteği sunan arkadaşlarım oldular. Araştırma Görevlisi arkadaşlarım Barış TUNÇAY, Yücel ERGÜN, Osman GÜLDEN, Şükrü Çağrı ÇELİK, Abdullah MARUFOĞLU ve Taha ARTUÇ da kişilikleriyle, çalışkanlıklarıyla ve hocalarına ve

arkadaşlarına karşı saygılarıyla beni her zaman mutlu etmişlerdir ve bölümümüzün bu arkadaşlarla daha da güçleneceğini inanıyorum. Bu listede elbette sen de varsın. Bu arada şu an aramızda olmayan ve derslerimi asiste eden Umut TEPEKULE ve Hamza KAHRİMAN arkadaşımı da teşekkürlerimle anmak isterim. Gerçekten içtenlikle söyleyebilirim ki, ismini zikrettiğim bütün arkadaşlarımla adeta bir aile gibi olduk. Bu benim için büyük bir gurur ve büyük bir mutluluk.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Rektörlük görevinin en büyük zorluğu sizce neydi hocam?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Rektörlük görevim sona erdikten sonra şunu açıkça gördüm: Geçmişte eleştirdiğimiz vesayetçi yapıların ‘arka bahçesi’ olmakla suçlanan üniversiteler, bugün de siyasetin arka bahçesi hâline gelmiş durumda. Siyasetin bu özerk kurumlara yoğun müdahalesi, bence en büyük sorun. Bütün akademik kadronun siyaset dahliyle belirlendiğini söylemiyorum tabi ancak idari yapı açısından bunun belirginleştiğini söylemek mümkün. Artık, üniversitede rektör olmayı hayal bile edemeyecek kişilerin, doğru atama mercilerine ulaşmaları hâlinde rektör olabilecek bir sistem var. Bu, ciddi bir yapısal sorun.

Önceki dönemin sisteminde de sorunlar yok değildi; bunu da söylemek lazım. Seçim sistemi ideal bir yöntem değildi. Çünkü demokratik siyasette gördüğümüz yapının bir benzeri üniversite içi seçimlerde de yaşanıyordu. Yozlaşmış bir popülizm ortaya çıkıyor, ‘bana kadro ver, şunu yap, bunu yap’ gibi pazarlıklar yürüyordu. Görünürde ideolojik tartışmalar varmış gibi görünse de gerçekte işleyen mekanizma çoğu zaman bu popülist beklentilerdi.

Ben ise seçim dönemlerimde bunun tam karşısında durdum. Bazı odalardan tartışarak çıktığımı bilirim. Her zaman şunu söyledim: ‘Oy verirsiniz, vermezsiniz; olurum ya da olmam. Ama eğer olursam böyle bir rektörlük yaparım.’ Kimseyle pazarlık yapmadım, ilkelerimi baştan ortaya koydum. En yakın arkadaşlarımla bile pazarlık yapmadım. ‘Size görev veririm ya da vermem; bu benim takdirim olur. Eğer beklentiniz varsa bu yola hiç çıkmayalım’ dedim.

Bu nedenle seçim sürecinde bir sıkıntı yaşamadım. Çünkü yola çıktığım arkadaşlarla hakikaten tam bir uyum içindeydik. Hep yanımda oldular, destek verdiler. Zaman zaman farkında olmadan kırıcı olduğum anlar da olmuştur; buna rağmen hiçbir zaman bana kırılmadılar. Bu da aslında nasıl bir güven ortamı oluşturduğumuzun göstergesidir.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam son yıllarda hızla gelişen dijital ve yapay zekâ temelli teknolojilerin akademiye yansımalarını nasıl yorumluyorsunuz?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Her yeni teknoloji, kullanıldığı amaca bağlı olarak elbette olumlu sonuçlar da doğurabilir. Ancak bunun yanında olumsuz etkilerinin olması da kaçınılmazdır.

Fakat yapay zekâ ve dijitalleşme söz konusu olduğunda, mesele biraz daha farklı bir boyut kazanıyor. Çünkü bu teknolojilerin yalnızca kullanım amacına bağlı olmayan, bizatihi kendi doğalarından kaynaklanan riskleri var. Batıda bu konuda ciddi

uyarların yapılmaya başlaması boşuna değil; gerçekten varoluşsal ve ontolojik bir tehdit barındırıyorlar. Yapay zekânın nerede, nasıl ve hangi sınırlar içinde kullanılacağına dair net bir çerçeve çizmek giderek zorlaşıyor. Hatta bazı uzmanlara göre artık sınırlandırılması neredeyse mümkün olmayan bir noktaya doğru evriliyor.

Bugün sosyal medyaya baktığınızda gerçek ile yapay zekâ ürünü olan içerikleri ayırt etmekte zorlanıyoruz. ‘Bu video gerçek mi, değil mi?’ diye sorgulamadan izlenecek bir ortam kalmadı. Artık izlememeyi tercih etmemin nedeni de bu. Çünkü yapay zekâ ile neredeyse her şey üretilebilir hale geldi; metodolojiyi bile elimizden almaya başladı. Yaratıcı emek, çaba ve zahmetle ortaya çıkan süreçler bir anda değersizleşiyor.

Ben doktora tez sürecimde bir ay boyunca Ankara’ya, İstanbul’a, Eskişehir’e farklı kütüphanelere gitmek zorunda kaldım. Şunu fark ettim: Bugün ise böyle bir durum yok, her şey elinizin altında. Çok büyük avantajlarının yanında teknolojinin sağladığı kolaylıklar insanı konfora alıştırdıkça, varoluşsal anlamda geri gidişi de beraberinde getiriyor. Çünkü emek, gayret ve zorluklarla aşılmış süreçler insanı geliştiren olgulardır. Oysa bugün yapay zekâyâ yazdırılan makaleler, tezler... Bunlar artık çok yaygın. Ve bu durum şu temel soruları sorduruyor: Hayatın asli öznesi olan insana gerçekten ne kadar ihtiyaç var? Fabrikada insana gerek var mı? Akademide insana gerek var mı? Bu soruların kendisi bile tehlikenin büyüklüğünü gösteriyor.

Dolayısıyla yapay zekâ, kontrol edilmediği takdirde, insanlığın kendi elleriyle yarattığı bir canavara dönüşme potansiyeli taşıyor. Umarım insanlık bu teknolojilerin kurbanı olmaz. Bu konuda gerçekten çok ciddi ve haklı uyarılar var.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Peki hocam, son dönemde gündeme gelen lisans eğitiminin üç yıla indirilmesi önerisine ilişkin görüşleriniz nelerdir?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Lisans eğitiminin üç yıla düşürülmesini olumlu buluyorum. Hatta bunu yıllardır savunan biriyim. Çünkü bugün dört yılda verdiğimiz eğitimin büyük kısmı aslında üç, hatta bazı programlarda iki yıla bile rahatlıkla sığdırılabilir. Bizde, tıpkı Milli Eğitim’de olduğu gibi, gereksiz bir bilgi yüklemesi yapıyor.

Bu nedenle öğrenciler mezun olduklarında, diplomayı alsalar bile, kısa sürede hatırlamaları gereken temel kavramları, teorileri ve yaklaşımları unutuyorlar. Oysa mesele sadece hatırlamak değildir; mezun olduktan sonra o bilgiyi hayatın ilgili alanlarında kullanabilme becerisi kazanmak gerekir. Bilgi, kişi tarafından içselleştirilmediğinde kullanılmıyor. Bizdeki eğitim sistemi ise maalesef bilginin öğrencinin kendisine mal edilmesini sağlayamıyor. Aşırı detaylı ve öğrencinin lisans düzeyinde ihtiyacı olmayan bilgiler yükleniyor. Elbette bilimsel derinlik önemlidir, fakat lisans eğitiminin esas amacı, öğrenciye temel kavramları öğretmek ve ileride ihtiyaç duyduğunda nasıl bilgiye ulaşacağını ve kullanacağını gösterebilmektir. Üniversite eğitiminde amaç, öğrenciye ileride ihtiyaç duyacağı bilgiyi nereden ve nasıl edinebileceğinin yolunu öğretmek olmalı.

Zaten her bilgi kullanılmadıkça unutulur. Ben bile, derse girdiğim sürece bilgilerim tazedir ama beş yıl ders vermesem kendi yazdığım kitabı yeniden gözden geçirme

ihtiyacı duyarım. Platon'un meşhur sözü vardır: "Bilgi hatırlamaktır." Bu çok doğru bir tespittir.

Bu nedenle dört yılın zaten önemli bir kısmı kayıp zaman gibi işliyor. Birçok bölümün dört yılı doldurmak için ders icat ettiğini de biliyorum. Dolayısıyla lisans eğitiminin üç yıla indirilmesi hem mantıklı hem de verimliliği artıracak bir adım.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam Galatasaray'ın gidişatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Galatasaray, Türkiye'nin en büyük takımıdır. Avrupa'da ülkemizi başarıyla temsil etmiş, büyük bir marka haline gelmiştir. Galatasaraylı olmaktan her zaman gurur ve mutluluk duydum.

Bu sezon için sorarsanız, genel olarak takımın gidişatından memnunum.

Kadro iyi; fakat başarı sadece güçlü bir kadrodan ya da iyi yönetimden ibaret değil. Sporda "başarıya uygunluk" diye bir olgu vardır. Spor bilimleri alanındaki bir hocadan duymuştum: Bir sporcu belli bir başarı seviyesini yakaladıktan sonra performansında düşüş yaşanabilir. Bu işin psikolojik bir boyutu da var.

Bir diğer nokta da şu: Rakip takımlar Galatasaray'a karşı çok farklı oynuyorlar. Çünkü Galatasaray'ı yenmek onlar için büyük bir ödül anlamına geliyor. Galatasaray tek başına bir markadır.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, Türk Edebiyatı'ndan en çok etkilendiğiniz isim?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Türk edebiyatında elbette etkilendiğim çok isim var. Fakat beni en çok etkileyen isim Necip FAZIL KISAKÜREK'tir. Bunun yanında fikir ve edebiyat alanında Sabri ÜLGENER, Sezai KARAKOÇ, Nurettin TOPÇU, Atilla İLHAN ve Halit Ziya UŞAKLIGİL'i ve ismi hemen aklıma gelmeyen birçok ismi sayabilirim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Sizin Musikişinas bir yönünüzün olduğunu biliyoruz. Türk müziğine olan ilginiz de herkesçe malum; asistanlarınız ve meslektaşlarınız, odanıza girdiklerinde TRT Nağme'nin mutlaka açık olduğunu söylerler. Türk müziğinde sizi en çok etkileyen, dinlemekten keyif aldığınız sanatçılar ve bestekârlar kimlerdir?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Bestekar Avni ANIL. Yusuf NALKESEN ve Sadettin KAYNAK'ı çok severim. İcracı olarak Yaşar ÖZEL'in davudi sesinden çok etkilenirim. Emel SAYIN'ın yorumculuğunu da severim.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: İki torun sahibisiniz. İpek ve Can Kemal... Torunlarınızla aranız nasıl hocam?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Torunlarla aram çok iyi. Torunlar dünya tatlısı. İnsana bu yaşlarında bir yaşama sevinci veriyor torunlar. Hayırlı evlatlar ve torunlar verdiği için rabbime şükrediyorum.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam, çocukluğumdan hatırlıyorum; siz akşam sekiz olmadan okuldan çıkmazdınız. Her zaman güçlü bir çalışma disiplininiz olduğu söylenir. Bugün geriye dönüp baktığınızda, ‘keşke bu kadar çok çalışmasaydım’ dediğiniz oluyor mu?

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Hiçbir zaman ‘keşke daha az çalışsaydım’ demedim. Hatta bazen “acaba daha fazla çalışabilir miydim?” diye düşündüğüm bile olur. Ama insanın hem ailesine hem de kendisine zaman ayırması gerekiyor ki, yeniden üretebilsin, zihnini tazeleyebilsin. Bu nedenle çalışma ve özel hayat arasında bir denge kurmaya özen gösterdim.

Şunu da söyleyeyim: Ben çoğunlukla hafta sonları bile üniversiteye giderdim. Okulu kapalı bulduğum çok olmuştur; bekçiye açtırıp kendi odamda çalıştığım günler sayısızdır. Çünkü ev ortamı her ne kadar sıcak olsa da çocuklar, gelen-giden derken dikkat dağınıyor. Kimileri evde çok rahat çalışabiliyor ama ben üniversitedeki çalışma atmosferinde daha verimli oluyordum.

Hatta bir örnek vereyim: 30 Ağustos’ta bir keresinde yine okula gitmiştim. Tatil olduğunu unutmuşum. Kapıyı kapalı görünce bekçiye açtırdım ve akşama kadar çalıştım. Eve döndüğümde eşim şaşkınlıkla “Bugün okul kapalıydı, biliyorsun değil mi?” diye sordu. Ben de ancak o zaman fark ettim. Yani işimi gerçekten severek yaptım ve çalışma disiplini açısından hiçbir zaman bir pişmanlığım olmadı.

Araş. Gör. Dr. Fatin Şevki BULUT: Hocam teşekkür ederim.

Prof. Dr. A. Kemal ÇELEBİ: Ben teşekkür ediyorum ilginize. Hatırlanmak çok güzel bir duygu. “Baki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş...”

PROF. DR. A. KEMAL ÇELEBİ

HAK VE HAKİKAT YOLUNDA BİR ÖMÜR

1958 yılında Manisa'da köklü bir aileye mensup olarak dünyaya gelen Prof. Dr. Ahmet Kemal Çelebi, Müftü Âlim Efendi ve Manisa Belediye Başkanı Cevdet Efendi gibi şahsiyetlerin yanı sıra, dedesi Kemal Çelebi'nin hukuk geleneğinden beslenen entelektüel bir atmosferde yetişmiştir. Manisa İmam Hatip Lisesi'nde tamamladığı orta öğretiminin ardından Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde lisans eğitimini sürdürmüş (1976-1980), bu dönemde edindiği "ilim, vicdansız olmaz" ilkesi akademik yaşamının temel değerini oluşturmuştur. 1984 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak başlayan akademik kariyeri, 1991'de doktora tamamlamasıyla ivme kazanmıştır. 1993 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Maliye Bölümü'ne geçen Çelebi, 1998'de doçent, 2004'te profesör unvanını almış ve uzun yıllar sürdürdüğü bölüm başkanlığı görevinde "gerçekleştirdiğin araştırmanın son sayfası, vicdanınla yazılmalı" anlayışıyla sayısız öğrenci yetiştirmiştir.

28 Kasım 2014 - 28 Temmuz 2019 tarihleri arasında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü olarak görev yapan Çelebi, üniversitenin yapısal sorunlarına çözüm üretmek kurumsal kapasiteyi güçlendirmiş, teknokent binasının inşası ve faaliyete geçirilmesiyle bölgesel etkiyi artırmıştır. Sanayi-akademi iş birliğini pekiştiren uygulamalar geliştirmiş, savunma sanayine yönelik projeleri destekleyerek ülkenin stratejik gelişimine katkı sunmuştur. Öğrencileriyle kurduğu danışmanlık ilişkileri, adaletle dayalı yönetim anlayışı ve vefa duygusuyla kurumsal hafızada kalıcı bir yer edinmiş, ulusal ve uluslararası düzeyde saygınlık kazanmıştır. Üç çocuk ve iki torun sahibi olan Çelebi, "başarı, ancak sevdiklerinle paylaşıldığında anlamlıdır" ilkesini yaşamının merkezine almış ve 10 Şubat 2025 tarihi itibarıyla emeklilik sürecine geçerek, bilimsel katkıları, vizyoner liderliği ve insani değerlere bağlılığıyla Türk yükseköğretim sisteminde örnek bir akademisyen profili bırakmıştır.

